

Katowice, dnia 11-10-2017

K-RD.5130.20.2013.KL-PŚ.

NUMER REJESTRU: A/493/2017

DECYZJA

W SPRAWIE WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH WOJ. ŚLĄSKIEGO

Na podstawie art. 3 pkt 1, pkt 2, pkt 13, art. 6 ust. 1 pkt 1 lit. b, art. 7 pkt 1, art. 8, art. 9 ust. 1, art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j.: Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 z póź. zm.), art. 104 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 roku - Kodeks postępowania administracyjnego (t.j.: Dz.U. z 2017 r., poz. 1257), w wyniku postępowania administracyjnego przeprowadzonego z urzędu,

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach
orzeka

wpisać do rejestru zabytków nieruchomych województwa śląskiego
pod numerem A/493/2017

zespół zabudowy osiedla robotniczego „Kolonii Fabrycznej” w miejscowości Boruszowice (gm. Tworóg, pow. tarnogórski), zlokalizowany przy ulicach Armii Krajowej, Obrońców Pokoju i Składowej, obejmujący następujące budynki:

1. ul. Armii Krajowej 3 – budynek mieszkalny i budynek gospodarczy
2. ul. Armii Krajowej 5 – budynek mieszkalny
3. ul. Armii Krajowej 7 – budynek mieszkalny
4. ul. Armii Krajowej 9 – budynek mieszkalny
5. ul. Armii Krajowej 11 – budynek mieszkalny
6. ul. Armii Krajowej 13 – budynek mieszkalno - usługowy
7. ul. Obrońców Pokoju 1 – budynek mieszkalny i budynek gospodarczy
8. ul. Obrońców Pokoju 4 – budynek mieszkalny
9. ul. Obrońców Pokoju 5 – budynek mieszkalny
10. ul. Obrońców Pokoju 6 – budynek mieszkalny
11. ul. Obrońców Pokoju – dawna kaplica pw. Matki Boskiej Bolesnej
12. ul. Obrońców Pokoju 7 – budynek mieszkalny
13. ul. Obrońców Pokoju 9 – budynek mieszkalny
14. ul. Obrońców Pokoju 11 – budynek mieszkalny
15. ul. Składowa 1 – budynek mieszkalny
16. ul. Składowa 2 – budynek mieszkalny
17. ul. Składowa 3 – budynek mieszkalny i budynek gospodarczy
18. ul. Składowa 4 – budynek gospodarczy (dawny magiel i suszarnia)
19. ul. Składowa 5 – budynek mieszkalny i budynek gospodarczy
20. ul. Składowa 6 – budynek mieszkalny
21. ul. Składowa 7 – budynek mieszkalny
22. ul. Składowa 8 – budynek mieszkalny

23. ul. Składowa (pomiędzy nr 8 i 9) – budynek gospodarczy
24. ul. Składowa 9 – budynek mieszkalny
25. ul. Składowa 10 – budynek mieszkalny
26. ul. Składowa 12 – budynek mieszkalny
27. ul. Składowa 13 a,b,c,d – budynek mieszkalny
28. ul. Składowa 14 a,b,c,d – budynek mieszkalny
29. ul. Składowa 15 – budynek mieszkalny
30. ul. Składowa 16 – budynek mieszkalny

wraz z terenem zespołu w granicach działek geodezyjnych nr:

514/79, 515/81, 554/65 (część), 567/76, 568/76, 570/79, 571/79, 737/79, 738/79, 739/79, 740/79, 741/79, 742/79, 750/79, 751/79, 752/79, 753/79, 754/79, 755/79, 756/79, 757/79, 758/79, 759/79, 801/79, 802/79, 803/79, 804/79, 806/79, 807/79, 808/79, 809/79, 810/79, 811/79, 812/79, 813/79, 818/76, 819/76, 820/76, 856/79, 857/79 (jednostka ewidencyjna 241308_2 Tworóg, obręb 0001 Boruszowice) – zgodnie z granicami zespołu wyrysowanymi na załączonej mapie, stanowiącej integralną część niniejszej decyzji.

Ochronie konserwatorskiej podlegają: parcelacja, gabaryty, bryły i wygląd elewacji budynków oraz relacje przestrzenne między elementami zabudowy, tj. historyczne rozplanowanie i kompozycja przestrzenna zespołu. Niniejszym wpisem do rejestru zabytków nie obejmuje się wnętrz budynków.

UZASADNIENIE

Postępowanie administracyjne w sprawie wpisania do rejestru zabytków zespołu zabudowy Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach (gmina Tworóg, powiat tarnogórski), zostało wszczęte z urzędu zawiadomieniem z dnia 26.11.2014 r. (numer sprawy: K-RD.5130.20.2013.KL). W zawiadomieniu wyszczególniono nieruchomości wchodzące w skład zespołu zabudowy, określając numery adresowe posesji. Po przeanalizowaniu zebranego materiału dowodowego zawiadomieniem z dn. 30.06.2017 r. doprecyzowano zakres postępowania poprzez wskazanie działek ewidencyjnych oraz dokładne określenie zasięgu terytorialnego ww. zespołu budowlanego, zgodnie z powyższą sentencją decyzji. Zmianie uległa także numeracja adresowa kilku budynków (ul. Obrońców Pokoju 1 zamiast ul. Armii Krajowej 13; ul. Armii Krajowej 13 zamiast ul. Obrońców Pokoju 2; ul. Składowa 12 zamiast ul. Składowej 11 i 12; ul. Składowa 13 a, b, c, d zamiast ul. Składowej 13; ul. Składowa 14 a, b, c, d zamiast ul. Składowa 14).

O podejmowanych w sprawie czynnościach strony były zawiadamiane poprzez obwieszczenie publiczne, na podstawie art. 49 oraz art. 61 § 1 i 4 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (dalej cyt. jako kpa) w związku z art. 94 oraz art. 3 pkt 1 i pkt 13, art. 6 ust. 1 pkt 1 lit. b, art. 7 pkt 1, art. 9 ust. 1 i art. 93 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Stosownie do art. 49 kpa - strony mogą być zawiadamiane o decyzjach i innych czynnościach organów administracji państwowej przez obwieszczenie lub inny zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości sposób publicznego ogłaszania, jeżeli przepis szczególny tak stanowi; w tych przypadkach zawiadomienie bądź doręczenie uważa się za dokonane po upływie czternastu dni od dnia publicznego ogłoszenia. Takim przepisem szczególnym umożliwiającym w niniejszej sprawie zastosowanie tego typu zawiadomienia jest art. 94 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z którego wynika, że w postępowaniach administracyjnych dotyczących m.in. historycznych zespołów budowlanych strony tych postępowań mogą być zawiadamiane o decyzjach i innych czynnościach wojewódzkiego konserwatora zabytków przez obwieszczenie lub w inny zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości sposób publicznego ogłaszania. Do czynności ogłoszonych przez obwieszczenie należały: wszczęcie postępowania z dn. 26.11.2014 r., przedłużenie terminu zakończenia postępowania z dn. 14.12.2015 r., zawiadomienie o terminie oględzin z dn. 29.01.2015 r. i z dn. 26.04.2016 r., zakończenie postępowania dowodowego w sprawie z dn. 26.09.2016 r. oraz zawiadomienie o dookreśleniu zakresu postępowania z dn. 30.06.2017 r. Obwieszczenia zamieszczono w Biuletynie Informacji Publicznej, na stronie internetowej i na tablicy ogłoszeń

Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach oraz na stronie internetowej i w siedzibie Urzędu Gminy w Tworogu przy ul. Zamkowej 16. W przypadku ostatniego obwieszczenia z dn. 30.06.2017 r. dodatkowo zamieszczono je także na tablicy ogłoszeń w sołectwie Boruszowice oraz w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Gminy Tworóg.

W zawiadomieniach o wszczęciu i zakończeniu postępowania poinformowano strony – właścicieli i użytkowników wieczystych nieruchomości objętych postępowaniem o wpis do rejestru zabytków – o możliwości zapoznania się z aktami sprawy, składania wniosków, zapytań i uwag na piśmie bądź ustnie do protokołu.

Mając na uwadze rzetelne rozpoznanie przedmiotowego zespołu zabudowy, jak również właściwą jego ocenę pod względem posiadanych wartości naukowych, historycznych i artystycznych, tutejszy organ stosownie do art. 77 § 1 kpa przeprowadził postępowanie dowodowe i zgromadził materiał konieczny do rozstrzygnięcia niniejszej sprawy.

W roku 2014, na zlecenie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach, Pracownia Dokumentacji Zabytków ALMA z Wrocławia sporządziła „Studium konserwatorskie Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach oraz zespołu zabudowy dawnej Fabryki Materiałów Wybuchowych i Papieru w Boruszowicach”. Jest to dokumentacja o charakterze naukowym i ewidencyjnym, a nie opiniodawczym. Opracowanie zawiera zarys historii miejscowości, charakterystykę zabudowy fabryki i osiedla, wytyczne konserwatorskie, obszerne zestawienie bibliografii i źródeł archiwalnych oraz część zdjęciową, ilustracyjną i katalogową.

Na wniosek Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach Narodowy Instytut Dziedzictwa OT w Katowicach sporządził dn. 19.01.2016 r. specjalistyczną, niezależną opinię, opracowaną przez mgr Sabinę Rotowską, na temat zasadności wpisu zespołu zabudowy Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach do rejestru zabytków. Opinię sporządzono w oparciu o oględziny założenia w dniu 13.01.2016 r. oraz kwerendę bibliograficzną. W sposób wyczerpujący przedstawiono historię i charakterystykę zespołu oraz stan zachowania obiektów i zakres przekształceń, które zilustrowano na zdjęciach. We wnioskach stwierdzono, że osiedle robotnicze w Boruszowicach „stanowi ciekawy przykład w skali regionu”, którego walorem i specyfiką jest „różnorodność realizacji od typowych famiłek po budynki nawiązujące do angielskiego stylu cottage oraz domów o charakterze willowym ulokowanych w otoczeniu niewielkich ogrodów przydomowych”. Stanowi „samowystarczalny organizm o strukturze przestrzennej niezależnej od pozostałej części wsi”. Podkreślono, że w zespole zachowały się wszystkie obiekty historyczne, a całość założenia wykazuje się czytelnym układem. Jest także znacznie większe w stosunku do innych zachowanych osiedli robotniczych w regionie z tego czasu (jako przykład wskazano osiedle przy Fabryce Papieru i Celulozy w Tychach-Czułowie). W ocenie OT NID zakres ochrony powinien obejmować układ przestrzenny osiedla oraz wszystkie historyczne budynki mieszkalne (połączone z przydomowymi ogrodami), towarzyszące im budynki gospodarcze oraz zachowany w pld.-wsch. części osiedla skwer. Do ochrony wytypowano te same budynki, które wyszczególniono w sentencji decyzji (budynek przy ul. Składowej 11 obecnie figuruje pod wspólnym adresem z budynkiem ul. Składowa 12). Dodatkowo jako element zespołu wskazano budynek przedszkola przy ul. Traugutta 1, nie objęty niniejszym postępowaniem o wpis do rejestru zabytków. Budynek ten był willą dyrektora fabryki i znajduje się w pewnym oddaleniu od osiedla, przy drodze prowadzącej na teren fabryki. Charakteryzuje się indywidualnymi wartościami zabytkowymi, ale w ocenie tut. organu nie jest powiązany przestrzennie z pozostałą częścią osiedla. Dlatego wstępnie zakwalifikowany został do odrębnego, indywidualnego wpisu do rejestru zabytków.

W uznaniu wartości zabytkowych, 35 historycznych obiektów wchodzących w skład osiedla Kolonia Fabryczna w Boruszowicach, ujętych zostało w gminnej ewidencji zabytków założonej przez Wójta Gminy Tworóg w roku 2012, na podstawie przepisów art. 22 ust. 4 i 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cały zespół zabudowy wraz z otoczeniem podlega ochronie konserwatorskiej na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Tworóg, w sołectwie Brynek, Hanusek i Boruszowice, zatwierdzonego Uchwałą Nr XXXVI/408/2006 Rady Gminy Tworóg z dnia 22 czerwca 2006 roku - w granicach wyznaczonej strefy „OE-9” obejmującej „historyczne założenie urbanistyczne Kolonii fabrycznej przy dawnych zakładach papierniczych w Boruszowicach”.

W toku prowadzonego postępowania administracyjnego, tutejszy organ zgromadził ponadto własną dokumentację fotograficzną wykonaną podczas dwukrotnych oględzin terenowych w lutym 2015 roku i maju 2016 roku. W trakcie drugiej wizji w terenie obecne na spotkaniu strony miały możliwość zgłoszenia uwag do protokołu.

Ponadto, pismem z dn. 12.10.2015 r. strony reprezentowane przez panią Barbarę Raganiewicz-Wyląg i Janusza Wyląga, złożyły jako dowód w sprawie 10 kolorowych fotografii budynków w zespole Kolonii Fabrycznej, ilustrujących przekształcenia brył i elewacji. Fotografie te są zbieżne z dokumentacją zdjęciową zgromadzoną przez Urząd.

W świetle zebranych materiałów dowodowych ustalono, co następuje:

Przyczynkiem dla dynamicznego rozwoju Boruszowic w II poł. XIX wieku stała się w budowa w latach 80-tych tego stulecia fabryki materiałów wybuchowych, na pocz. XX w. przekształconej w fabrykę papieru. Wraz z powstaniem zakładu, pojawiła się inicjatywa budowy w jego sąsiedztwie osiedla dla urzędników i robotników. Zespół wznoszony był sukcesywnie na obszarze o powierzchni około 5 ha, położonym w kierunku południowo-wschodnim od wsi, przy drodze do fabryki. Pierwszych 8 budynków mieszkalnych oddano do użytku w roku 1895, tuż po rozpoczęciu działalności zakładu. W latach 1897-99 wzniesiono kolejne obiekty przy obecnej ul. Armii Krajowej 7, 9, 11 i ul. Obrońców Pokoju 1, w roku 1904 - budynek przy ul. Armii Krajowej 13, a w 1907 – budynek przy ul. Składowej 7. Zasadnicza część zabudowy osiedla powstała w latach 1910-20. W jej skład wchodziły budynki przy ul. Obrońców Pokoju 9, ul. Składowej 1, 2, 3, 4, 5, 8, 8/9, 9, 10, 12 (dawniej nr 11 i 12), 13 (a,b,c,d,,), 14 (a,b,c,d) i ul. Armii Krajowej 3.

Układ przestrzenny osiedla ma charakter zwarty i uporządkowany. Jego granice wyznaczają drogi dojazdowe do fabryki – obecne ulice Armii Krajowej i Obrońców Pokoju. Wewnętrzna kompozycja oparta jest na układzie geometrycznym, wyznaczonym siatką dróg dojazdowych i alejek, wypełnionym zabudową o zróżnicowanym przeznaczeniu, z otwartym prostokątnym placem w południowo-wschodniej części. Wznoszenie osiedla następowało stopniowo, stąd też jego zabudowę cechuje zróżnicowanie standardów i rozwiązań architektonicznych. Nie wpływa to jednak na odbiór wizualny zespołu, który całościowo odczytywany jest jako spójny i uporządkowany układ przestrzenny. Stylistyka wszystkich zachowanych budynków wpisuje się w ogólne tendencje rozwiązań z końca XIX i początków XX wieku.

Zespół złożony jest z kilkudziesięciu wolnostojących budynków mieszkalnych, użyteczności publicznej i gospodarczych. Pierwotnie całość projektowana była na potrzeby około 150 osób. Zasadniczo lokale mieszkalne złożone były z trzech izb, w tym kuchni, o powierzchni użytkowej około 40-60 m². Przy niemal każdym obiekcie znajdował się ogród o powierzchni około 2-4 arów. Poszczególne budynki charakteryzują się zróżnicowanymi gabarytami i rozwiązaniami architektonicznymi w odniesieniu do ukształtowania bryły, kompozycji rzutów i układów funkcjonalnych, form dachów i wystroju elewacji. Różnorodność architektoniczna zabudowy wskazuje na prawdopodobny udział w jej projektowaniu różnych architektów.

W ramach osiedla można wyodrębnić kilka typów budynków. Część z nich stanowią proste ceglane budynki mieszkalne wielorodzinne tzw. *familoki*, powszechnie wznoszone na Śląsku na przełomie XIX i XX wieku. Do tej grupy należą obiekty przy ul. Składowej 1, 2, 3. Usytuowane są w układzie kalenicowym, w rytmicznych odstępach, z uwzględnieniem wewnętrznej linii zabudowy. Utrzymane są w prostej, niemal powtarzalnej formie, nieznacznie zróżnicowane w gabarytach. Budynki charakteryzują się prostokątnymi rzutami i zwartymi bryłami zwieńczonymi dwuspadowymi dachami pokrytymi dachówką oraz skromnymi ceglanymi elewacjami, pozbawionymi dekoracji.

Nieco inną grupę budynków mieszkalnych wielorodzinnych utrzymanych w podobnym jak wyżej charakterze tworzą obiekty przy ul. Obrońców Pokoju 1, Armii Krajowej 3 i Składowej 5. Budynki posiadają również regularne plany i stosunkowo proste bryły, a ich ściany zewnętrzne wykończone są niemal w całości cegłą. Wyróżniającą je cechą jest jednak bogatszy wystrój elewacji, ukształtowany geometrycznymi podziałami architektonicznymi i dopełniony ceglanymi detalami.

W sąsiedztwie ww. budynków mieszkalnych znajdują się przyporządkowane im zabudowania gospodarcze, z niewielkimi pomieszczeniami przynależnymi każdej rodzinie robotniczej, służące do trzymania drobnego inwentarza, bądź wykorzystywane na cele magazynowe i małe warsztaty. Obiekty te cechuje analogiczna prostota rozwiązań architektoniczno-budowlanych, wynikająca

wprost z funkcji oraz ówczesnej konwencji budowlanej. Obiekty zbudowane są na wydłużonych rzutach, jako jedno- lub dwukondygnacyjne, przekryte jedno- lub dwuspadowymi dachami, z prostymi ceglanymi elewacjami, których charakterystycznym elementem kompozycji są liczne, powtarzalne w formie wejścia do komórek lokatorskich.

Wśród innych typów budynków mieszkalnych osiedla wyróżnić należy obiekty bliźniacze. Ich przykładem są budynki przy ul. Armii Krajowej 5, 7, 9, 11 oraz ul. Obrońców Pokoju 4, 6, 9. Cechuje je regularna symetryczna bryła i prostota kompozycji elewacji. W ramach zespołu występują również budynki mieszkalne czterorodzinne (czworacze), m.in. przy ul. Składowej 13 a,b,c,d (pierwotnie dom dozorców), ul. Składowej 14 a,b,c,d oraz 15 i 16. Wszystkie wyróżnia znaczące rozczłonowanie formy dachów, o indywidualnych rozwiązaniach architektoniczno-budowlanych oraz zróżnicowanie materiałowe w wykończeniu elewacji.

Część obiektów zespołu utrzymana jest w stylistyce zabudowy willowej, jak np. budynki przy ul. Obrońców Pokoju 5 i 7, stanowiące pierwotnie domy urzędników przeznaczone dla kilku rodzin. Ich powstanie datuje się na około 1917 rok. Budynki charakteryzują się zwiększonymi, w stosunku do pozostałych, gabarytami oraz rozczłonowaniem formy, zwłaszcza w odniesieniu do dachów i ścian zewnętrznych. Elewacje wyróżnia ponadto zróżnicowanie wystroju zewnętrznego i niejednorodne wykończenie, wynikające z używania różnych technik budowlanych (m.in. konstrukcji muru pruskiego) oraz rozwiązań materiałowych i kolorystycznych opartych na równoczesnym stosowaniu tynków, cegły, drewna. Ciekawym przykładem szczególnie bogatego ukształtowania bryły jest budynek mieszkalno-usługowy przy ul. Armii Krajowej 13. Pierwotnie pełnił funkcję domu mieszkalnego dla urzędników, w późniejszym czasie stanowił siedzibę placówki urzędu pocztowego. Wyróżniającymi go elementami są m.in. nieregularny rzut, znacząco rozczłonowana bryła zwieńczona łamanym dachem o zróżnicowanej wysokości, akcentowanym niewielką wieżyczką, oraz ciekawa geometryczna dekoracja elewacji wykonana z ceramiki, w kontrastowej w stosunku do ceglanego tła kolorystyce.

Budynki zlokalizowane przy ul. Składowej 9, 10, 11-12 i 15 charakteryzują się rozwiązaniami typowymi dla angielskiego stylu „cottage”. W większości są obiektami dwukondygnacyjnymi, o silnie rozczłonkowanych bryłach, zwieńczonych wysokimi złożonymi w formie dachami. Zbudowane są z cegły, z wykorzystaniem techniki muru pruskiego w poziomie poddaszy. Różnorodność zastosowanych technologii i materiałów znajduje odzwierciedlenie w elewacjach, wzbogacając ich wystrój i podkreślając indywidualność rozwiązań.

W skład zabudowy osiedla wchodzi również obiekty użyteczności publicznej. Do tej grupy należy budynek m.in. przy ul. Składowej 6, pierwotnie przeznaczony na cele handlowe oraz kasyno, a po przebudowie w latach 30-tych XX wieku przystosowany częściowo do funkcji mieszkalnej (współcześnie również na potrzeby biblioteki). Obiekt wyróżnia większa, w stosunku do pozostałej zabudowy, skala oraz reprezentacyjny charakter. Cechuje go nieregularny rzut i rozczłonowana bryła, zwieńczona wielospadowym dachem urozmaiconym licznymi lukarnami, facjatami i narożną wieżą. Elewacje wykończone są w całości tynkiem, zdobione profilowanymi gzymsami. Fasadę, o symetrycznej kompozycji, akcentuje centralnie usytuowane wejście z dekoracyjnym zwieńczeniem. W przekształconym współcześnie budynku przy ul. Obrońców Pokoju 3 (obecnie lokal handlowy i bank) mieściła się pierwotnie kręgielnia. W jego sąsiedztwie znajduje się budynek dawnej kaplicy Matki Boskiej Bolesnej, zaadaptowany do funkcji sakralnej w roku 1919. Obiekt posiada prosty rzut i zwartą bryłę zwieńczoną wydatnym dwuspadowym dachem oraz wpisujące się w konwencję stylistyczną osiedla opracowanie elewacji, oparte na zasadzie różnicowania rozwiązań materiałowych. Na wyróżnienie zasługuje również skromny w formie wolnostojący budynek dawnej piekarni i magła, służący pierwotnie mieszkańcom osiedla.

Ważną rolę w układzie funkcjonalno-przestrzennym osiedla w Boruszowicach pełnią tereny otwarte, zagospodarowane zielenią wysoką i niską w komponowanych układach oraz elementami małej architektury, przeznaczone do wspólnego użytkowania przez jego mieszkańców. Należą do nich prostokątny plac w południowo-wschodniej części założenia, na którym zachowała się misa dawnej fontanny, oraz tereny przy obiektach o funkcjach niemieszkalnych. Obszary te pełnią rolę miejsc ogólnodostępnych, o funkcjach rekreacyjnych umożliwiających integrację lokalnej społeczności, wzbogacając jednocześnie przestrzeń osiedla w kontekście urbanistycznym.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, założenie w pełni urzeczywistnia podstawowy program osiedla robotniczego, którego zasadniczymi elementami były wolnostojące domy mieszkalne dla pracowników fabryki, a także obiekty pomocnicze (gospodarczo-magazynowe) i usługowe jak kaplica, kasyno z częścią handlową, piekarnia, magiel, kręgielnia. Tak zaprojektowane osiedle tworzyło samowystarczalny organizm o odrębnej strukturze przestrzennej, niezależnej od reszty miejscowości i wyposażony we własne urządzenia i funkcje. Warto wspomnieć, iż budynki wzniesione z myślą o dostarczeniu pracownikom fabryki mieszkań i zaplecza niezbędnego do godnego życia, zyskiwały też dodatkową funkcję polegającą na „związaniu” robotnika z zakładem pracy. Na podkreślenie zasługuje, iż osiedle w Boruszowicach jest jedynym z nieczęsto spotykanych w regionie przykładów zespołu wpisującego się w założenia osiedla robotniczego, wyróżniającego się jednak typowo wiejskim charakterem.

Przedmiotowy zespół zabudowy dokumentuje ważny okres w dziejach Boruszowic, świadczący o dynamicznym rozwoju tej miejscowości i okolic na przełomie XIX i XX wieku. Stanowi bogate źródło wiedzy o początkach funkcjonowania przemysłu na tym terenie i jego wpływie na życie mieszkańców, również w kontekście rozpowszechnionych wówczas standardów mieszkaniowych i ich stopniowych zmian dzięki wprowadzaniu nowych rozwiązań budowlanych czy usprawnień technicznych i organizacyjnych. Jest ponadto potwierdzeniem działalności na omawianym obszarze zdolnych projektantów, czerpiących z różnych źródeł stylistycznych oraz solidnych budowniczych, których umiejętności stały na wysokim poziomie twórczym i wykonawczym, co zasługuje na uznanie.

Powyższa argumentacja przesądza o niewątpliwiej wartości naukowej i historycznej zespołu, jako jednostki funkcjonalno-przestrzennej dokumentującej życie Boruszowic na przełomie XIX i XX w. w sferach życia gospodarczego i społecznego oraz prezentującej poziom lokalnego budownictwa i architektury.

Rozwiązania przestrzenne oraz indywidualny wystrój architektoniczny poszczególnych budynków, dostosowany do funkcji każdego z nich oraz statusu społecznego (w przypadku budynków mieszkalnych), stanowią o istotnym walorze artystycznym osiedla. Umiejętne wykorzystywanie i łączenie różnorodnych form architektonicznych i technik budowlanych oraz staranność wykonawcza potwierdza wysoką jakość ówczesnej sztuki rzemieślniczej, a także dużą swobodę i klasę projektową.

Analizując zebrany materiał dowodowy i stan zachowania osiedla należy stwierdzić, że wszystkie współtworzące je historyczne budynki przetrwały do dnia dzisiejszego. Obiekty znajdują się w ogólnie zadowalającym stanie technicznym. Dzięki zachowaniu układu kompozycyjnego osiedla, utrzymane zostały również pierwotne relacje przestrzenne pomiędzy poszczególnymi elementami zespołu. Większość budynków osiedla zachowała dawne formy. Tylko część uległa przebudowom i remontom, w wyniku których miejscowym zmianom uległy elewacje i w nieznacznym stopniu bryły. Przede wszystkim, w budynkach mieszkalnych – w całości lub w części – wymieniono stolarkę okienną i drzwiową, która w większości nie powieliła pierwotnych podziałów. W pojedynczych przypadkach zmieniono także kształty części otworów okiennych i drzwiowych, dodano stosunkowo niewielkie przybudówki, ganki, facjaty lub wykusze, okna połaciowe, otynkowano i ocieplono fragmenty elewacji. Stopniowo wymieniane jest pokrycie dachów, ale z wykorzystaniem tradycyjnej dachówki ceramicznej. Większym przekształceniom poddane zostały wnętrza budynków, głównie współcześnie, po zmianach stanu własnościowego poszczególnych nieruchomości. Ponieważ przedmiotem postępowania o wpis do rejestru zabytków jest zespół zabudowy, wygląd wnętrz nie ma wpływu na ocenę wartości całego założenia. Również przekształcenia poszczególnych obiektów oceniane są w kontekście całości, a nie wartości indywidualnych architektury.

Obecnie część zabytkowych budynków położonych na terenie osiedla wymaga przeprowadzenia robót remontowych i prac konserwatorskich zmierzających do przywrócenia im właściwego stanu technicznego i estetyki. Niektóre, naruszone wtórnymi przekształceniami, wymagają również uporządkowania architektonicznego. Pomimo widocznych śladów zużycia, czy miejscowo niekorzystnych ingerencji budowlanych, większość obiektów zachowała pierwotny charakter i prezentuje czytelne wartości typologiczne i dawne walory. Wyrazem tego są utrzymane oryginalnie ukształtowane bryły (w tym charakterystyczne kształty dachów), kompozycje elewacji i w większości zgodność materiałowa w ramach poszczególnych przykładów zabudowy. Fakt ten zasługuje na podkreślenie, uwzględniając obecne zróżnicowanie własnościowe budynków wielorodzinnych i wynikające z tego trudności w koordynacji przedsięwzięć remontowych i realizacji

ujednoliconych rozwiązań. Negatywne skutki niespójnych działań remontowo-budowlanych szczególnie wyraźnie odczuwalne są w zabudowie bliźniaczej i czworaczej, zważywszy na jej skalę oraz charakterystyczne podziały funkcjonalne i własnościowe. Należy podkreślić, że większość niekorzystnych zmian jest odwracalna i w przyszłości możliwa do usunięcia lub korekty.

Należy wspomnieć również, iż teren osiedla został wtórnie dopełniony drobnoskalową zabudową towarzyszącą, głównie gospodarczo-garażową (blaszaną, drewnianą, murowaną) o formach dysharmonizujących z architekturą starej zabudowy osiedla. Docelowo wymaga ona więc również uporządkowania.

Powyższa analiza stanu zachowania osiedla pozwala na dobitne stwierdzenie, że opisane wtórne nawarstwienia nie wpływają w sposób istotny na zubożenie walorów zabytkowych przedmiotowego zespołu jako całości i zasługuje on na objęcie ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków.

Historyczne zespoły budowlane to powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi. W przypadku tej kategorii zabytków, wartość stanowi nie tylko forma architektoniczna budynków, ale także relacje przestrzenne między zabudową, jej historyczne rozplanowanie i kompozycja. Osiedla robotnicze to specyficzna przestrzeń, która nie jest w pełni wykształconym układem miejskim (urbanistycznym) lub wiejskim (ruralistycznym) lub jego częścią. Jako zbiór obiektów o określonych cechach w przemyślany i uporządkowany sposób rozmieszczonych na określonym, wyodrębnionym obszarze w pobliżu zakładu pracy, niewątpliwie jest jednak przestrzenią komponowaną. Ogólne zagospodarowanie zespołu budowlanego ma wpływ na zachowanie relacji przestrzennych, skali zabudowy oraz spójności estetycznej i stylistycznej całości. W celu ochrony historycznego rozplanowania i kompozycji osiedla, stanowiącego – zgodnie z ustawową definicją – integralny element historycznego zespołu budowlanego, niezbędna jest ochrona także przestrzeni pomiędzy poszczególnymi elementami tworzącymi ten zespół. Obszar objęty niniejszym wpisem do rejestru zabytków został wyznaczony w oparciu o rozgraniczenia odbierane czytelnie w terenie, z uwzględnieniem układu kompozycyjnego, osi widokowych oraz cech i wartości zabudowy współtworzącej historyczny zespół. Przy ustalaniu granic ochrony kierowano się zasadą zachowania spójności wyznaczanego terenu oraz jego jednoznacznego zdefiniowania. Wyznaczone granice pokrywają się w większości z zewnętrznymi granicami skrajnie położonych działek ewidencyjnych historycznej zabudowy, oddzielając wyraźnie zespół „Kolonii Fabrycznej” od sąsiadującej z nią zabudowy współczesnej (w szczególności od zachodu i południa) oraz lasu (od wschodu).

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1 lit b ww. ustawy, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome będące zespołami budowlanymi.

Art. 3 pkt 13 określa definicję zabytkowego zespołu budowlanego, którym jest powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Mając na uwadze powyższe, ochroną prawną na mocy niniejszej decyzji obejmuje się wskazaną w jej treści przestrzeń ukształtowaną historycznie, łączącą poszczególne elementy zabytkowe oraz ich wzajemny układ względem siebie. Ochronie podlega wartość niematerialna tj. koncepcja planistyczna jaka ukształtowała strukturę osiedla robotniczego, jak również wartość materialna, czyli historyczne budynki o określonej wartości zabytkowej oraz relacje przestrzenne pomiędzy nimi. Należy zaznaczyć, że wpis do rejestru zabytków historycznego zespołu budowlanego nie ustanawia jednocześnie indywidualnej ochrony prawnej dla poszczególnych zabytkowych obiektów, gdyż jednostkowa ochrona wymaga odrębnych decyzji, co może stanowić o większym zakresie ich ochrony.

W toku postępowania strony korzystały z możliwości przedstawienia swojego stanowiska w sprawie. Wszelkie skargi stron złożone w trakcie postępowania zostały przez tutejszy organ rozpatrzone zgodnie z przepisami kpa.

Pismem z dn. 15.01.2015 r. państwo T. O. i J. O. (właściciele nieruchomości przy ul. Składowej 15/D), państwo M. H. i A. H. (właściciele nieruchomości przy ul. Składowej 16/A), pan K. S. (właściciel nieruchomości przy ul. Składowej 16/B), pani J. M. (właścicielka nieruchomości przy ul. Składowej 16/D) wniesli o nieobejmowanie ochroną konserwatorską zespołu zabudowy Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach.

Pismem numer Grp.4120.1.1.2015 z dn. 23.02.2015 r. Gmina Tworóg, reprezentowana przez Wójta Gminy - Pana Eugeniusza Gwoźdźcia, wystąpiła o wydanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków zespołu zabudowy Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach decyzji odmownej. Stanowisko to uzasadniono brakiem ponadprzeciętnych wartości historycznych, artystycznych i naukowych, wielokrotnymi przebudowami zabudowy i jej stanem wymagającym stałych remontów i konserwacji, których wartość po objęciu ochroną konserwatorską może przekroczyć możliwości finansowe właścicieli (w załączeniu przedstawiono kopię pisma Zakładu Usług Komunalnych Tworóg Sp. z o.o. z dn. 13.01.2015 r. także w tej sprawie). Jednocześnie Gmina Tworóg podniosła zarzut naruszenia przez wojewódzkiego konserwatora zabytków zasad postępowania administracyjnego określonych w art. 7-11 kpa. Zarzucono nieuwzględnienie ani interesu społecznego ani interesu obywateli, nieinformowanie stron na bieżąco o stanie sprawy oraz uniemożliwienie im uczestnictwa w postępowaniu, niewyjaśnienie przesłanek jakimi kieruje się tutejszy organ w ewentualnym uznaniu Kolonii Fabrycznej za zabytek, nieokreślenie przy wszczęciu postępowania wartości historycznych, kulturowych i artystycznych zespołu. Wskazano także na konieczność uzyskania opinii biegłych w sprawie.

Następnie część stron złożyła także wnioski dotyczące wyłączenia nieruchomości będących ich własnością z postępowania o wpis do rejestru zabytków:

- nieruchomości przy ul. Składowej 8a – pismo z dn. 29.07.2015 r. pani D. L.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 10B i 10A – pismo z dn. 30.07.2015 r. pani B. E-N., pana A. N., pani D. K. i pana B. K.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 7b – pisma z dn. 05.01.2015 r. i z dn. 30.07.2015 r. państwa H. M. i T. M.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 7a – pismo z dn. 01.08.2015 r. pani B. M.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 16B – pismo z dn. 02.08.2015 r. pana K. S.;
- nieruchomości przy ul. Obrońców Pokoju 6 – pismo z dn. 06.08.2015 r. państwa J. Ś. i D. Ś.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 15/C – pismo z dn. 06.08.2015 r. pani D. M.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 15/B – pismo z dn. 07.08.2015 r. pani Cz. K.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 15/A – pismo z dn. 07.08.2015 r. państwa B. M. i B. M.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 15/D – pismo z dn. 07.08.2015 r. państwa T. O. i J. O.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 11 i 12 – pismo z dn. 15.01.2015 r. oraz z dn. 11.08.2015 r. państwa K. D. i K. D.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 16/A – pismo z dn. 13.08.2015 r. państwa M. H. i A. H.;
- nieruchomości przy ul. Armii Krajowej 5/A – pismo z dn. 20.08.2015 r. pani A. H.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 16/D – pisma z dn. 05.01.2015 r. i z dn. 22.08.2015 r. pani J. M.;
- nieruchomości przy ul. Składowej 13/A – pismo z dn. 27.08.2015 r. państwa M. K. i W. K.;
- budynku byłej kaplicy p.w. Matki Boskiej Bolesnej przy ul. Obrońców Pokoju oraz dwóch wielorodzinnych budynków mieszkalnego przy ul. Składowej 5 i 6 – pismo z dn. 27.07.2015 r., znak: Grp.4120.1.1.2015, Gminy Tworóg.

Powyższe wnioski uzasadniano w większości podobnymi argumentami:

- brakiem walorów zabytkowych budynków (historycznych, artystycznych i naukowych);
- przekształceniem budynków i ich otoczenia, zarówno przez poprzednich jak i obecnych właścicieli;
- wprowadzeniem elementów dysharmonijnych w zagospodarowaniu Kolonii;
- złym stanem technicznym obiektów i brakiem środków finansowych właścicieli na utrzymanie zabytku zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi

- przeprowadzeniem wtórnych podziałów funkcjonalno-własnościowych (sprzedaż na własność lokali mieszkalnych w budynkach lokatorów)
- ingerowaniem w prawo własności
- obniżeniem wartości nieruchomości po wpisie do rejestru zabytków
- zaniedbaniami ze strony poprzednich właścicieli i użytkowników i brakiem właściwego nadzoru konserwatorskiego,
- niemożliwością przeprowadzenia remontu lub jego utrudnieniem z powodu konieczności uzyskiwania pozwoleń konserwatorskich,
- wzrostem kosztów utrzymania nieruchomości zabytkowej,
- uznaniem za wystarczającą dotychczasową formę ochrony konserwatorskiej poprzez zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujęcie w gminnej ewidencji zabytków, a tym samym konieczność uzgadniania prac budowlanych i remontowych z powiatowym konserwatorem zabytków;

Ponadto, w ww. pismach zarzucono organowi:

- nieprawidłowe zawiadomienie stron przez obwieszczenie, a nie indywidualnie;
- nieuwzględnienie w sprawie wpisu zabudowy fabrycznej dawnych zakładów produkcji amunicji (później papieru) oraz willi dyrektora zakładów;
- brak wcześniejszych informacji o planach wpisu do rejestru zabytków oraz nieskonsultowanie tej sprawy z właścicielami przed wszczęciem postępowania o wpis do rejestru, a także brakiem uzgodnienia z właścicielami i użytkownikami nieruchomości ustaleń „Studium konserwatorskiego Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach oraz zespołu zabudowy dawnej Fabryki Materiałów Wybuchowych i Papieru w Boruszowicach”, opracowanego w 2014 r. przez Pracownię Dokumentacji Zabytków ALMA.

Jednocześnie część osób zażądała wydania zaleceń konserwatorskich, obowiązujących po wpisie do rejestru zabytków.

W dalszym toku postępowania, pismem z dn. 12.10.2015 r. strony: pan J. N., pani Cz. K., państwo T. O. i J. O. państwo H. M. i T. M., państwo K. D. i K. D., państwo B. M. i B. M., pani A. N., pani D. M., pan R. K., państwo B. K. i D. K., państwo M. H. i A. H., państwo J. W. i R. W., pani J. M., państwo B. S. i J. S., państwo M. K. i W. K., pani A. C., reprezentowane przez radcę prawnego Barbarę Raganiewicz-Wyląg oraz adwokata Janusza Wyląg, wniosowały o:

- przeprowadzenie dowodu z załączonej dokumentacji fotograficznej (13 kolorowych zdjęć) zespołu zabudowy Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach wykonanej dn. 06.10.2015 r. – na okoliczność licznych zmian, remontów, modyfikacji budynków wchodzących w skład ww. zabudowy, a co za tym idzie modyfikacji pierwotnej formy zespołu jako całości (zmiany pierwotnego charakteru poszczególnych budynków, tworzenie obiektów małej architektury dysharmonizujących dotychczasową kompozycję, zmianę kształtów brył poszczególnych budynków poprzez tzw. przybudówki, zmiany wyglądu elewacji, pokryć dachowych, przekształceń form i układów otworów, stosowanie niejednolitej stolarki okiennieo-drzwiowej) oraz na okoliczność złego stanu technicznego dawnej fabryki materiałów wybuchowych w Boruszowicach;
- przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego specjalisty z zakresu ochrony zabytków nieruchomych – celem ustalenia obecnej wartości historycznej zespołu w świetle dokonanych przebudów i modyfikacji poszczególnych budynków.
- zwrócenie się do Narodowego Instytut Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Katowicach, o wyrażenie opinii o wartościach zabytkowych zespołu.

Jednocześnie wyrażono sprzeciw wobec wpisania zespołu zabudowy Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach do rejestru zabytków, uzasadniając to stanowisko brakiem interesu społecznego oraz wartości historycznych zespołu. Wskazano, że z powodu licznych modernizacji poszczególnych budynków walory zabytkowe zespołu „budzą wątpliwości”, „obecnie kolonia przekształcona została w swego rodzaju osiedle różnorodnych domków jedno- lub kilkunastopokojowych z dobudowanymi garażami, drewnianymi, tarasami itp.”, „pierwotna autentyczność poszczególnych budowli nie jest w chwili obecnej zachowana – po pierwotnej kolonii robotniczej pozostało jedynie rozplanowanie budynków w terenie, zaś obecny charakter poszczególnych budynków – w zależności od poczynionych modernizacji – jest mocno zróżnicowany”, „modernizacje poszczególnych budynków

kompleksu stwarzają nieodparte wrażenie chaosu, eklektyzmu i niespójności". Odniesiono się do złego stanu technicznego niektórych budynków Kolonii Fabrycznej oraz zmiany funkcji części z nich („dawna kantyna jest obiektem handlowo-mieszkalnym, a dawna świetlica została całkowicie przebudowana"). Uznano, że wartość zabytkowa Kolonii nie jest proporcjonalna do negatywnych skutków społecznych związanych z wpisem do rejestru zabytków. W ocenie pełnomocnika stron dostateczną formą ochrony są zapisy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Tworóg oraz ujęcie w gminnej ewidencji zabytków. Zarzucono, że Studium konserwatorskie Kolonii Robotniczej Dawnej Fabryki Materiałów Wybuchowych w Boruszowicach z 2014 r., mimo że zawiera wyszczególnienie dokonanych zmian i zagrożeń dla zabudowy Kolonii, to jednak nie ocenia wpływu tych przekształceń na charakter budynków oraz zasadność wpisu do rejestru zabytków. Dlatego wystąpiono o sporządzenie dodatkowej opinii biegłego. We wniosku odniesiono się także do stanu zachowania dawnej willi dyrektora i zabudowań dawnej fabryki amunicji. Podniesiono także zarzut, że przed wszczęciem postępowania o wpis do rejestru zabytków w 2014 r., w piśmie z dn. 06.08.2013 r. wojewódzki konserwator zabytków formułował już ocenę zasadności wpisania do tego rejestru przedmiotowego zespołu.

Z identycznymi w treści wnioskami wystąpili kolejne strony: pani M. M. (pismo z dn. 16.11.2015 r.) oraz pan S. C. (pismo z dn. 19.10.2015 r.), również reprezentowani przez radcę prawnego Barbarę Raganiewicz-Wyląg, a w przypadku pani M. M., także przez adwokata Janusza Wyląga. W pismach tych dodatkowo zwrócono się o doręczanie korespondencji na adres pełnomocnika, zawiadamianie o wszystkich czynnościach w sprawie oraz zezwolenie na zapoznanie się z całością akt.

Odnosząc się do żądań właścicieli dotyczących wyłączenia poszczególnych nieruchomości z postępowania w sprawie wpisu do rejestru zabytków, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków wyjaśnia, że w odniesieniu do nieruchomości o wyłączenie których wnioskowano, nie zachodziły okoliczności uzasadniające wyłączenie ich z postępowania o wpis do rejestru zabytków. Budynki przy ul. Składowej 5, 6, 7, 8, 11 i 12 (obecnie nr 12), 13, 15, 16, ul. Obrońców Pokoju 6, ul. Armii Krajowej 5, a także dawna kaplica przy ul. Obrońców Pokoju są elementami historycznego zespołu osiedla robotniczego Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach, na co wskazuje ich lokalizacja w kompozycji całego założenia (potwierdzona archiwalnymi planami, zamieszczonymi w „Studium...") oraz czas powstania i forma architektoniczna, spójna z pozostałą zabudową. Obiekty te nie są budynkami współczesnymi lub zlokalizowanymi poza zespołem zabudowy „Kolonii Robotniczej", a w toku postępowania nie zostały zniszczone w stopniu powodującym całkowitą, bezsporną degradację ich wartości (np. poprzez rozbiorczą lub całkowitą przebudowę). Co równie istotne, strony formułując tego rodzaju żądania, nie negowały przynależności powyższych budynków do historycznego osiedla „Kolonii Fabrycznej".

Zgodnie z art. 104 kpa - załatwienie sprawy indywidualnej z zakresu administracji publicznej następuje w drodze decyzji, chyba że przepisy kodeksu stanowią inaczej, co jednak nie ma miejsca w niniejszej sprawie. W decyzji administracyjnej kończącej sprawę wojewódzki konserwator zabytków rozstrzyga, czy dana nieruchomość (jej część lub zespół) posiada wartości historyczne, artystyczne lub naukowe w stopniu uzasadniającym zachowanie zabytku w imię interesu społecznego poprzez wpis do rejestru zabytków, czy też nie.

Głównymi argumentami stron przemawiającymi za niewpisywaniem określonych nieruchomości do rejestru zabytków są ich przekształcenia oraz zły stan techniczny. Mając na względzie fakt, że skala i rodzaj dokonanych zmian może w mniejszym lub większym stopniu wpłynąć na walory zabytkowe nieruchomości, organ w trakcie postępowania dokładnie przeanalizował tę okoliczność, co uzasadnia powyżej. Należy podkreślić, że przedmiotem postępowania jest zespół budowlany jako powiązana przestrzennie grupa budynków, a nie indywidualnie poszczególne obiekty, które mogą być wpisywane do rejestru odrębnie. W związku z tym, analizie i ocenie nie podlegają układ, wystrój i wyposażenie wewnątrz poszczególnych budynków, a jedynie wygląd zewnętrzny i relacje przestrzenne zabudowy oraz czytelność układu przestrzennego zespołu. Co nie mniej istotne, zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan zachowania, stąd o wpisie do rejestru zabytków nie może przesądzać zły stan techniczny budynków oraz nieopłacalność remontów czy trudna sytuacja finansowa właścicieli.

Celem ochrony zabytków jest m.in. zapewnienie warunków umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie. O istnieniu zaś chronionej wartości konkretnego obiektu decyduje stan zachowania, czyli autentyczność (zob. wyr. NSA z dnia 22.12.2015 r., sygn. akt II OSK 744/14). Należy przy tym rozróżnić ocenę stanu zachowania budynku jako jego stanu technicznego (stabilności elementów konstrukcyjnych, ich zawilgocenia, zagrzybienia, zmurzenia, uszkodzeń mechanicznych i biologicznych, zużycia budulca, itp.) od oceny stanu zachowania jako autentyczności substancji zabytkowej, tj. zakresu przekształceń i zmian wpływających na stopień zachowania wartości historycznej, artystycznej i naukowej obiektu (np. wymiana budulca na współczesne materiały, niezgodne z miejscową tradycją budowlaną, przebudowa brył zakłócająca ich pierwotną czytelność, zniszczenie detalu architektonicznego, itp.). Istotnym zagadnieniem jest także ewentualna odwracalność niekorzystnych zmian i możliwość rekonstrukcji zniszczonych elementów. Tutejszy organ dostrzega niekorzystne przekształcenia historycznej zabudowy osiedla, polegające m.in. na dostawianiu przybudówek i ganków, wymianie stolarki okiennej i drzwiowej, częściowym dociepleniu budynków, wymianie tynków elewacji lub części pokrycia dachu, wtórnym wygrodzeniu nieruchomości i budowie nowych budynków garażowych czy gospodarczych. Jednakże skala dokonanych zmian oceniana w kontekście całego zespołu nie umniejsza całkowicie jego wartości. Historyczne rozplanowanie i forma architektoniczna zabudowy nadal są czytelne, a dokonane przekształcenia są w dużej części odwracalne. Zmiany funkcjonalno-własnościowe i kolejne nawarstwienia historyczne, wynikające z potrzeb właścicieli lub zmieniających się trendów stylistycznych, są nieuniknioną koleją dziejów i również nie dewalują wartości zabytku. Nie istnieje możliwość zachowania i utrzymania zabytku – zwłaszcza budownictwa mieszkalnego – w stanie i w funkcjach identycznych jak w czasie jego powstania, bez uwzględnienia późniejszych nawarstwień historycznych i konieczności adaptacji do potrzeb współczesnych użytkowników. Wpis do rejestru zabytków nie spowoduje konieczności zmiany lub przywrócenia pierwotnej funkcji całego obszaru lub jego części. Nie oznacza także, iż zabronione są jakiekolwiek działania inwestycyjne na tym terenie.

Chociaż wpis do rejestru zabytków powoduje dodatkowe obciążenia dla właścicieli i użytkowników nieruchomości, to jednak niedogodności z tego płynące (np. podwyższenie kosztów remontu czy też konieczność uzyskiwania dodatkowych pozwoleń) nie mogą stanowić przesłanki do rezygnacji z objęcia ochroną prawną cennych zabytków. W dobrze pojętym interesie społecznym jest zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa historycznego oraz kulturowego regionu jako dobra wspólnego, co zagwarantowano w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 kwietnia 1997 r. (t.j.: Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483, ze zm.). Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego (art. 5 Konstytucji), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 pkt 1 Konstytucji), a obowiązkiem obywatela jest troska o dobro wspólne (art. 82 Konstytucji).

Odnosząc się do argumentacji związanej z ograniczeniem prawa własności, należy stwierdzić, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej przewiduje ograniczenie prawa własności w art. 64 § 3, zgodnie z którym własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności. Oznacza to, że jeżeli obowiązujące prawo ogranicza sposób korzystania przez właściciela z rzeczy stanowiącej jego własność, to może on z rzeczy tej korzystać w ramach określonych taką regulacją. W tej sprawie ograniczenie władztwa nad rzeczą, będące konsekwencją wpisania do rejestru zabytków zespołu zabudowy osiedla Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach, wynika z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a zatem jest prawnie dopuszczalne. Działanie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w przedmiotowej sprawie, było zgodne z przepisem art. 4 pkt 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, stosownie do którego organy administracji publicznej sprawują ochronę zabytków poprzez m.in. zapewnienie warunków prawnych, umożliwiających trwałe zachowanie zabytków (pkt 1) oraz zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków (pkt 2). Wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszcząć postępowanie o wpis do rejestru zabytków zarówno na wniosek, jaki i z urzędu (art. 9 cyt. wyżej ustawy). Należy podkreślić, że ograniczenie własności nie wyklucza użytkowania nieruchomości, położonych w granicach wpisu do rejestru zabytków, zgodnie z ich funkcją i nie wkracza w istotę tego prawa, lecz ma na celu trwałe zachowanie i utrzymanie zabytkowych wartości chronionego obszaru.

Organy ochrony zabytków nie mają obowiązku wcześniejszego informowania stron o planowanym wpisie do rejestru zabytków, tym bardziej, że nie są to działania planowane w długoterminowym okresie. Każda nieruchomość wykazująca cechy zabytkowe potencjalnie może być w przyszłości przedmiotem postępowania o wpis do rejestru zabytków, w szczególności gdy jest już ujęta w gminnej ewidencji zabytków i objęta ochroną na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, tak jak w omawianym przypadku. Przesłanki uzasadniające ochronę konserwatorską są wykazywane w treści rozstrzygnięcia decyzji o wpisie do rejestru zabytków. Zgodnie z zasadami kpa strony poinformowano o prawie uczestnictwa na każdym etapie takiego postępowania oraz składania wniosków, uwag i dowodów w sprawie.

W odpowiedzi na zarzut stron, że Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków formułował ocenę zasadności wpisania do tego rejestru zespołu zabudowy Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach już przed wszczęciem postępowania (w piśmie z dn. 06.08.2013 r.), stwierdza się, że pismo to miało jedynie charakter informacyjny a nie wiążący i dotyczyło wstępnego zakwalifikowania do wpisu do rejestru zabytku przedmiotowego zespołu.

Dotychczasowa ochrona konserwatorska poprzez zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujęcie w gminnej ewidencji zabytków okazały się niewystarczające. Obserwuje się wzrastającą liczbę inwestycji na tym terenie oraz liczne działania – w tym samowolne – stopniowo niszczące historyczną zabudowę. W myśl aktualnych przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawa budowlanego (t.j.: Dz. U. z 2017 r. poz. 1332 z późn. zm.) szereg prac remontowych przy elewacji (w szczególności docieplenie ścian styropianem) wymaga jedynie zgłoszenia do organu budowlanego, a tym samym nie muszą być uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Utrudnieniem jest też rozdrobnienie własności poprzez sprzedaż na własność lokali mieszkalnych lokatorom, którzy realizują prace jedynie w części budynku do nich przynależnej, często bez uwzględnienia spójności z częścią sąsiednią. Mając na względzie powyższe okoliczności, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków uznał za niezbędne rozważenie wzmocnienia nadzoru konserwatorskiego na obszarze Kolonii Fabrycznej poprzez wpis do rejestru zabytków. Zakres niniejszego wpisu zasadniczo nie odbiega jednak od ochrony określonej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Podobnie jak w planie, ochronie poprzez wpis do rejestru podlegać będzie wygląd zewnętrzny budynku (z wyłączeniem wnętrz budynków) oraz relacje przestrzenne i zagospodarowanie terenu w obrębie zespołu.

Po raz kolejny należy podkreślić, że wpis do rejestru zabytków nie uniemożliwia remontów, w tym modernizacji, adaptacji i rewitalizacji budynków zabytkowych lub realizacji nowych inwestycji na tym obszarze, a jedynie gwarantuje zapewnienie odpowiedniego nadzoru konserwatorskiego nad ich prowadzeniem, z poszanowaniem substancji zabytkowej i charakteru całego zespołu. Dopuszcza się realizację inwestycji pod warunkiem, że nie wpłyną one niekorzystnie na wygląd brył i elewacji historycznej zabudowy, jej stylistykę i charakterystyczne cechy oraz nie zaburzają czytelności rozplanowania i zagospodarowania terenu osiedla.

Tzw. zalecenia konserwatorskie, określające sposób zabezpieczenia zabytku, zakres prac konserwatorskich i dopuszczalnych zmian, mogą zostać wydane przez konserwatora zabytków na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku na podstawie art. 27 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Żądanie stron w tym zakresie nie może zostać spełnione w niniejszej decyzji, ponieważ decyzja ta określa jedynie przedmiot i zakres wpisu do rejestru zabytków, a nie szczegółowe wytyczne konserwatorskie do realizacji przyszłych inwestycji. Zagadnienie to nie stanowi więc przedmiotu postępowania i będzie możliwe dopiero, gdy decyzja o wpisie do rejestru zabytków stanie się ostateczna.

Korzyścią dla właściciela (dotychczas nieprzysługującą) jest możliwość ubiegania się o dofinansowanie prac przy zabytku ze środków publicznych. Właściwie zadbane zabytki oraz estetycznie uporządkowane otoczenie zyskuje na „ekskluzywności” i „niepowtarzalności”, przez co jego wartość materialna na rynku nieruchomości wzrasta, czego najlepszym przykładem są coraz popularniejsze katowickie zabytkowe osiedla na Giszowcu czy Nikiszowcu.

We wnioskach stron kilkakrotnie podniesiono zły stan techniczny i brak objęcia wpisem do rejestru zabytków zabudowy dawnej fabryki amunicji w Boruszowicach oraz dawnej willei dyrektora zakładów. Organ I instancji wskazuje, że zabudowania fabryczne są samodzielnym zespołem budowlanym pod względem funkcjonalno-przestrzennym oraz stylistycznym, stąd mogą zostać

objęte odrębnym postępowaniem o wpis do rejestru zabytków. Podobnie willa dyrektora, wykazuje cechy, które kwalifikują ją – jako dzieło architektury – do indywidualnego wpisu do rejestru zabytków. Podkreślić należy, że żaden z wymienionych wyżej zabytków nie był jednak przedmiotem niniejszego postępowania i nie ma wpływu na rozstrzygnięcie sprawy wpisu do rejestru zabytków osiedla Kolonii Robotniczej w Boruszowicach.

W kwestii sporządzenia na zlecenie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków „Studium konserwatorskiego Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach oraz zespołu zabudowy dawnej Fabryki Materiałów Wybuchowych i Papieru w Boruszowicach” opracowanego w 2014 r. przez Pracownię Dokumentacji Zabytków ALMA informuję, że jest to dokumentacja naukowa a nie planistyczna i nie ma obowiązku przeprowadzenia konsultacji społecznych w celu jej uzgodnienia. Opracowanie to jest dokumentem pomocniczym a nie wiążącym organ zawartymi w nim postulatami, który ponadto w żaden sposób nie nakłada na właścicieli dodatkowych obowiązków.

Odpowiadając na wnioski Urzędu Gminy Tworóg oraz stron reprezentowanych przez radcę prawnego Barbarę Raganiewicz-Wyląg i adwokata Janusza Wyląg, dotyczące przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego specjalisty oraz opinii Narodowego Instytutu Dziedzictwa, Oddział Terenowy w Katowicach – Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków wyjaśnia, że zgodnie z art. 84 § 1 kpa, gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalistyczne, organ administracji publicznej może zwrócić się do biegłego lub biegłych o wydanie opinii. Tutejszy organ dysponuje wykwalifikowaną i doświadczoną kadrą m.in. w dziedzinach historii sztuki, architektury i urbanistyki, historii, ochrony dziedzictwa kulturowego. „Co do zasady wiedza urzędników powinna być wiedzą specjalistyczną popartą doświadczeniem konserwatorskim, dostateczną dla wydania decyzji (...). Organy ochrony zabytków posiadają szczególne uprawnienie w zakresie badania wartości artystycznych, historycznych lub zabytkowych obiektów podlegających wpisowi do rejestru zabytków. Zatem w sytuacji, gdy stan faktyczny nie wymaga ekspertyzy, ale jedynie oceny w świetle posiadanej wiedzy w zakresie właściwości organu, zbędne jest przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego (wyrok NSA w Warszawie z dn. 24.01.2017 r., II OSK 1052/15). W omawianej sprawie wiedza i doświadczenie pracowników Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach są wystarczające do ustalenia żądanych okoliczności faktycznych (jakie wykonano przebudowy i modyfikacje w budynkach) oraz ich oceny w kontekście zasadności wpisu do rejestru zabytków (czy zakres zmian spowodował utratę wartości historycznych). Nie zachodzi więc konieczność powoływania dodatkowych biegłych w tym zakresie.

Niemniej jednak, mając na względzie sporny charakter sprawy, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków przychylił się do wniosku o wykonanie niezależnej opinii w kwestii zasadności wpisu do rejestru zabytków i pismem z dn. 11.12.2015 r. zwrócił się w tej sprawie do Narodowego Instytutu Dziedzictwa Oddziału Terenowego w Katowicach, jako instytucji naukowo-badawczej, wyspecjalizowanej w dziedzinie ochrony zabytków, w szczególności w kwestiach związanych z rejestrem zabytków. W myśl § 4 ust. 1 pkt 8 statutu Narodowego Instytutu Dziedzictwa do zadań instytutu należy m.in. wydawanie opinii i ekspertyz dotyczących działań przy zabytkach na rzecz organów administracji publicznej. Sporządzoną opinię przekazano pismem z dn. 19.01.2016 r., znak: NID-OTK-9/8/16/SR. Ponieważ ww. dokument został sporządzony rzetelnie i w pełni wyczerpuje zagadnienie, uznano, że nie zachodzi konieczność powoływania dodatkowego biegłego w sprawie.

Pismem z dn. 11.02.2016 r. pełnomocnicy stron – radca prawny Barbara Raganiewicz-Wyląg oraz adwokat Janusz Wyląg, zgłosili „rażące naruszenie art. 10 kpa”, wynikające z faktu, że uczestnicy postępowania nie zostali powiadomieni o oględzinach przeprowadzonych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa OT Katowice na okoliczność sporządzenia ww. opinii oraz nie uwzględniono w tej opinii dokumentacji fotograficznej złożonej jako dowód w sprawie pismem z dn. 12.10.2015 r. Jednocześnie wniesiono o sporządzenie przez Narodowy Instytut Dziedzictwa OT Katowice opinii uzupełniającej, uwzględniającej powyższe uwagi. W odpowiedzi pismem z dn. 26.02.2016 r. wyjaśniono, że nie istnieje ustawowy wymóg po stronie omawianej instytucji, nieprowadzącej postępowania w sprawie, do informowania uczestników postępowania o toczących się pracach nad sporządzaniem opinii, ani też o przyjętych środkach dowodowych stanowiących podstawę do jej sformułowania. Organ prowadzący postępowanie nie ma wpływu na treść opinii, ani też nie jest nią związany, bowiem stanowi ona jedynie materiał pomocniczy w rozstrzygnięciu kwestii faktycznej w sprawie. Stanowiska takie potwierdza dotychczasowe orzecznictwo (wyrok NSA w Warszawie, z 16.06.2015 r., I OSK

1390/14). Ww. pełnomocnicy stron w piśmie z dn. 04.03.2016 r. nie zgodzili się z przedstawionym powyżej stanowiskiem i podtrzymali w pełni dotychczasowe żądania, ponowione w kolejnych wnioskach z dn. 01.06.2016 r. i z dn. 20.07.2017 r. W związku z powyższym wyjaśnia się, że prawidłowe ustalenie stanu faktycznego w sprawie należy do organu prowadzącego postępowanie i to do niego należy dobór środków dowodowych, w tym również ocena, czy jest potrzebna i w jakim zakresie opinia biegłego oraz czy wnioski w niej zawarte są prawidłowe i wystarczające dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy (wyrok NSA w Warszawie z 14.10.2016 r., II OSK 3358/14, wyrok WSA w Lublinie z 30.09.2015 r., II SA/Lu 127/15). W świetle art. 78 kpa żądanie strony dotyczące przeprowadzenia dowodu należy uwzględnić, jeżeli przedmiotem dowodu jest okoliczność mająca znaczenie dla sprawy, przy czym organ administracji publicznej może nie uwzględnić żądania, gdy dotyczy ono okoliczności już stwierdzonych innymi dowodami, chyba że mają one znaczenie dla sprawy. W omawianej sprawie zebrany materiał uznano za wystarczający, dlatego nie przychyłono się do ponawianych żądań pełnomocników stron. Nie sposób przy tym pominąć faktu, że w toku prowadzonego postępowania strony miały sposobność podzielenia się swoimi wątpliwościami w kontekście treści przedmiotowej opinii Narodowego Instytutu Dziedzictwa, a ponawiane żądania miały w istocie na celu kolejną polemikę z wnioskami płynącymi z jej treści.

W toku postępowania, w dn. 26.10.2015 r. do Wojewody Śląskiego wpłynęła skarga stron: pana J. N., pani Cz. K., państwa J. O. i T. O., państwa H. M. i T. M., państwa K. D. i K. D., państwa B. M. i B. M., pani A. N., pani D. M., pana R. K., państwa B. K. i D. K., państwa M. H. i A. H., państwa J. W. i R. W., pani J. M., państwa B. S. i J. S., państwa M. K. i W. K., pani A. C., pana S. C., reprezentowanych przez

radcę prawnego Barbarę Raganiewicz-Wyląg i adwokata Janusza Wyląg - na działalność Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie przedmiotowego wpisu do rejestru zabytków. W skardze zarzucono:

- wadliwość w zakresie dokonywania zawiadomień stron o wszczęciu postępowania administracyjnego w niniejszej sprawie, jak również o wyznaczeniu wizji w terenie;
- wadliwość w zakresie prowadzenia akt postępowania;
- wadliwość w zakresie udostępniania akt postępowania jego uczestnikom;
- informowanie osób nie będących stronami o podejmowanych w toku postępowania czynnościach.

Skargę przekazano do rozpatrzenia Śląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków pismem z dn. 4.11.2015 r. W dniu 11.01.2016 r. ww. osoby złożyły do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego zażalenie na niezłatwienie ww. skargi przez tut. organ. Postanowieniem z dn. 24.03.2017 r. organ wyższego stopnia uznał zażalenie za nieuzasadnione, stwierdzając, że „przedmiotowa skarga została złożona w toku postępowania administracyjnego i dotyczy spraw ściśle z tym postępowaniem związanych, a w szczególności – kwestii zapewnienia stronom udziału w postępowaniu oraz udostępnienia im akt sprawy”, w związku z czym podniesione w niej zarzuty będą podlegały rozpatrzeniu w decyzji kończącej postępowanie, zgodnie z art. 234 pkt 1 kpa.

W dniu 10.03.2016 r. do Wojewody Śląskiego wpłynęła skarga p. D. M. również w sprawie prowadzonego postępowania o wpis do rejestru zabytków. W skardze zarzucono:

- niewłaściwe prowadzenie akt postępowania i ich udostępniania;
- nieskuteczne informowanie strony o toczącym się postępowaniu w drodze obwieszczenia;
- niekonsultowanie ze stroną społeczną podejmowanych działań oraz nieinformowanie o procedurze prowadzonych działań;
- przewlekłe prowadzenie postępowania;
- nieodpowiadanie na skargi, wnioski i pytania stron lub odpowiadanie z opóźnieniem;
- biurokratyczne załatwienie sprawy.

Skargę przekazano do rozpatrzenia Śląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków pismem z dn. 22.03.2016 r. Ponieważ skarga również została złożona w toku prowadzonego postępowania, jej rozpatrzenie następuje w decyzji kończącej postępowanie, zgodnie z art. 234 pkt 1 kpa.

Odpowiadając na zarzuty skarg dotyczące zawiadamiania stron o czynnościach organu w drodze obwieszczenia, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków informuje jak na wstępie niniejszego uzasadnienia, że w omawianej sprawie ma zastosowanie przepis szczególny art. 94

ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który umożliwia zawiadamianie stron postępowania administracyjnego, którego przedmiotem jest historyczny zespół zabudowy, o decyzjach i innych czynnościach organów prowadzących postępowanie m.in. poprzez obwieszczenie. W przypadku zastosowania tego trybu zawiadomień, organ nie ma obowiązku zawiadamiania stron indywidualnie. Stawianie więc zarzutu, że przez zastosowanie tego trybu obwieszczenia, pozbawiono skarżących czynnego udziału w tym postępowaniu, nie znajduje uzasadnienia w obowiązujących przepisach.

Mimo zarzutów związanych z przyjętą formą zawiadamiania stron, mieszkańcy Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach licznie stawili się na oględziny, choć niewiele osób brało w nich udział od początku do końca, łącznie ze sporządzeniem protokołu. Nadto na każdym etapie informowano o możliwości zapoznania się z aktami sprawy, składania wniosków, zapytań i uwag na piśmie, bądź ustnie do protokołu. Strony lub ich pełnomocnicy kilkakrotnie korzystali z prawa wglądu w akta sprawy, a wnioski i uwagi zgłosiła większość zainteresowanych osób. Ich rozpatrzenie następuje jednak w decyzji, stąd brak odpowiedzi na nie w toku postępowania. Przychylnono się również do prośby o wykonanie niezależnej opinii specjalistycznej, z treścią której strony również mogły się zapoznać. Tym samym zarzut skarżących dotyczący braku zagwarantowania ich czynnego udziału w postępowaniu należy uznać za bezzasadny.

Odnosząc się do sposobu prowadzenia akt sprawy, udostępnienia ich stronom oraz czasu trwania prowadzonego postępowania, tutejszy organ wskazuje, że strony korzystały z uprawnienia do wglądu w akta sprawy, sporządzania z nich notatek i odpisów i w toku tej czynności nie zgłaszały jakichkolwiek zarzutów dotyczących braków w dokumentacji czy też sposobu prowadzenia akt sprawy. Z kolei czas trwania prowadzonego postępowania wynika w głównej mierze z problemów kadrowych i dużej liczby prowadzonych spraw oraz częstych zmian w tym okresie na stanowisku Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Podkreślenia wymaga fakt, że sprawy dotyczące tzw. wpisów obszarowych (układów urbanistycznych, ruralistycznych, a także zespołów zabudowy) są szczególnie skomplikowane i czasochłonne, zarówno ze względów formalnych jak i merytorycznych, wymagają bowiem przeanalizowania obszernego materiału.

W odniesieniu do zarzutu dotyczącego informowania osób nie będących stronami o podejmowanych w toku postępowania czynnościach, wyjaśnia się, że po wszczęciu postępowania jedynie strony były informowane o dokonywanych czynnościach przez organ. Nie ulega wątpliwości, że kwestia dostępu osób trzecich do informacji o toczącym się postępowaniu jest następstwem sposobu udostępnienia informacji o stanie sprawy poprzez publiczne, ogólnodostępne obwieszczenie. O informacje w tym zakresie może wystąpić także każdy obywatel, zgodnie z ustawą z dn. 6 września 2001 o dostępie do informacji publicznej (t.j.: Dz. U. z 2016 r., poz. 1764, ze zm.). W niniejszej sprawie, w toku postępowania z wnioskiem o informację publiczną wystąpił dn. 30.01.2015 pan J. F. i w odpowiedzi uzyskał zanonimizowane kopie żądanych dokumentów. O sprawie była też informowana Powiatowa Konserwator Zabytków w Tarnowskich Górach, z racji przekazania jej części kompetencji w zakresie sprawowania ochrony nad zabytkami, zgodnie z porozumieniem z dn. 3 marca 2009 r. Przed wszczęciem postępowania, pan J. F. był także informowany w odpowiedzi na jego wniosek o planowanym wszczęciu postępowania o wpis do rejestru zabytków zabudowy osiedla Kolonii Fabrycznej w Boruszowicach.

Reasumując, z uwagi na opisane wyżej wartości zespół zabudowy osiedla robotniczego „Kolonii Fabryczna” w Boruszowicach odpowiada definicji legalnej zabytku zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, mówiącej, że zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części i zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Na tej podstawie zostaje wpisany niniejszą decyzją do rejestru zabytków nieruchomych województwa śląskiego, a tym samym objęty ochroną prawną.

Wobec powyższego, orzeczono jak w sentencji.

Niniejsza decyzja podlega ogłoszeniu przez publiczne obwieszczenie na podstawie art. 94 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz art. 49 kpa.

Ogłoszona jest w Biuletynach Informacji Publicznej i na stronach internetowych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Katowicach i Urzędu Gminy w Tworogu oraz w inny zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości sposób publicznego ogłaszania. Ponadto z decyzją można zapoznać się w siedzibie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach przy ul. Francuskiej 12 oraz w siedzibie Urzędu Gminy w Tworogu, przy ul. Zamkowej 16.

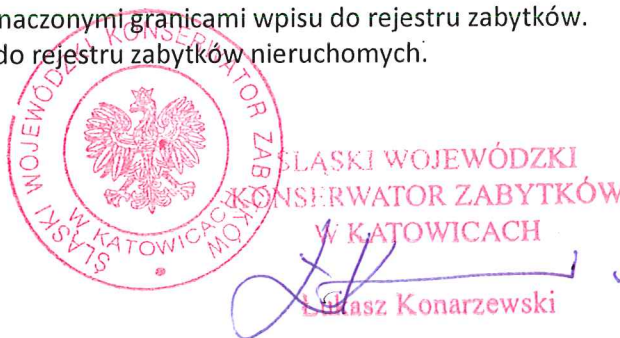
Z powodu publicznego ogłoszenia decyzji, dane osobowe stron (osób prywatnych) wymienionych w uzasadnieniu zostały zanonimizowane.

POUCZENIE

1. Na podstawie art. 127 § 1 oraz art. 129 § 1 i 2 kpa od niniejszej decyzji służy stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie, za pośrednictwem Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach, w terminie 14 dni od daty doręczenia decyzji w drodze publicznego obwieszczenia – art. 94 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz art. 49 kpa. Doręczenie uważa się za dokonane po upływie 14 dni od dnia publicznego ogłoszenia niniejszej decyzji – art. 49 kpa.
2. Przed upływem terminu do wniesienia odwołania decyzja nie ulega wykonaniu – art. 130 § 1 kpa.
3. Wniesienie odwołania wstrzymuje wykonanie decyzji – art. 130 § 2 kpa.
4. **Do dnia, w którym decyzja w sprawie wpisu do rejestru zabytków stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. Zakaz ten dotyczy także robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie – art. 10a ustawy z dn. 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, ze zm.).**

Załączniki:

1. Mapa sytuacyjna w skali 1:1011 z zaznaczonymi granicami wpisu do rejestru zabytków.
2. Pouczenie o skutkach wpisu obiektu do rejestru zabytków nieruchomości.

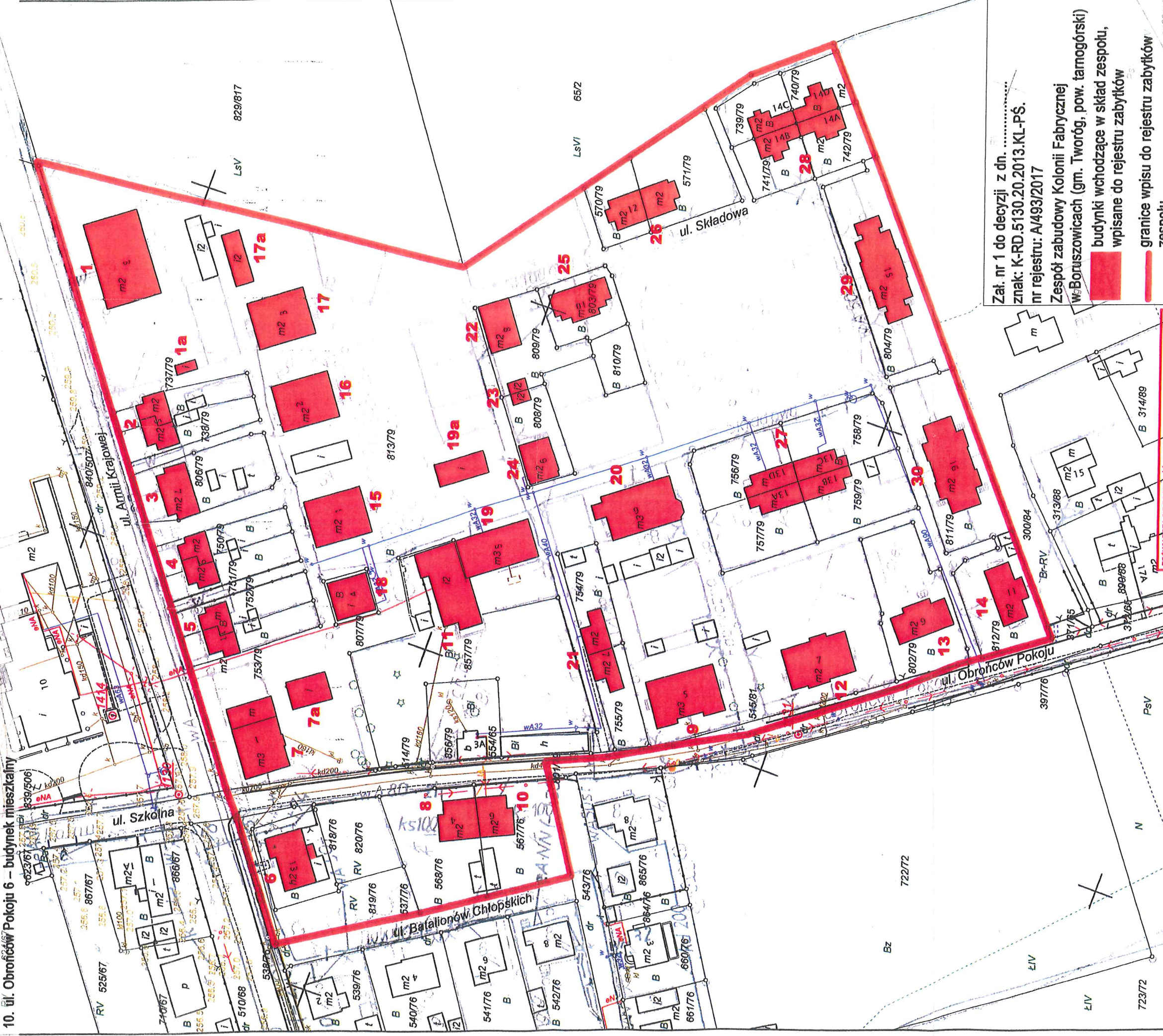
Otrzymują:

1. Gmina Tworóg, ul. Zamkowa 16, 42-690 Tworóg
2. Właściciele i użytkownicy wieczystości nieruchomości (w drodze publicznego obwieszczenia lub w inny zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości sposób publicznego ogłaszania, zgodnie z art. 49 ustawy z dn. 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego – t.j.: Dz. U. z 2017 r., poz. 1257).

Do wiadomości:

1. Starosta Powiatowy w Tarnowskich Górach
42-600 Tarnowskie Góry, ul. Karłuszowiec 5
2. Powiatowy Konserwator Zabytków w Tarnowskich Górach
Starostwo Powiatowe w Tarnowskich Górach
42-600 Tarnowskie Góry, ul. Karłuszowiec 5
3. Narodowy Instytut Dziedzictwa
00-924 Warszawa, ul. Mikołaja Kopernika 36/40,
4. A/a, K-RN (W.P.)
5. A/a (x2), K-RD (P.Ś.) dn. 29.09.2017 r.

1. ul. Armii Krajowej 3 – budynek mieszkalny
1a. ul. Armii Krajowej 3 – budynek gospodarczy
2. ul. Armii Krajowej 5 – budynek mieszkalny
3. ul. Armii Krajowej 7 – budynek mieszkalny
4. ul. Armii Krajowej 9 – budynek mieszkalny
5. ul. Armii Krajowej 11 – budynek mieszkalny
6. ul. Armii Krajowej 13 – budynek mieszkalny
7. ul. Obrońców Pokoju 1 – budynek mieszkalny
7a. ul. Obrońców Pokoju 4 – budynek gospodarczy
8. ul. Obrońców Pokoju 4 – budynek mieszkalny
9. ul. Obrońców Pokoju 5 – budynek mieszkalny
10. ul. Obrońców Pokoju 6 – budynek mieszkalny
11. ul. Obrońców Pokoju – dawna kaplica pw. MB Bolesnej
12. ul. Obrońców Pokoju 7 – budynek mieszkalny
13. ul. Obrońców Pokoju 9 – budynek mieszkalny
14. ul. Obrońców Pokoju 11 – budynek mieszkalny
15. ul. Składowa 1 – budynek mieszkalny
16. ul. Składowa 2 – budynek mieszkalny
17. ul. Składowa 3 – budynek mieszkalny
17a. ul. Składowa 3 – budynek gospodarczy
18. ul. Składowa 4 – budynek gospodarczy (dawny magiel i suszarnia)
19. ul. Składowa 5 – budynek mieszkalny
19a. ul. Składowa 5 – budynek gospodarczy
20. ul. Składowa 6 – budynek mieszkalny
21. ul. Składowa 7 – budynek mieszkalny
22. ul. Składowa 8 – budynek mieszkalny
23. ul. Składowa (pomiedzy nr 8 i 9) – budynek gospod.
24. ul. Składowa 9 – budynek mieszkalny
25. ul. Składowa 10 – budynek mieszkalny
26. ul. Składowa 12 – budynek mieszkalny
27. ul. Składowa 13 a, b, c, d – budynek mieszkalny
28. ul. Składowa 14 a, b, c, d – budynek mieszkalny
29. ul. Składowa 15 – budynek mieszkalny
30. ul. Składowa 16 – budynek mieszkalny

Załącznik nr 1 do decyzji z dn.
znak: K-RD.5130.20.2013.KL-PS.
nr rejestru: A/493/2017

Zespół zabudowy Kolonii Fabrycznej
w Boruszowicach (gm. Tworóg, pow. tarnobrzeski)

budynki wchodzące w skład zespołu,
wpisane do rejestru zabytków

granicę wpisu do rejestru zabytków
zespołu

POSWIADCZA SIĘ ZŁOŻENIEM NINIEJSZEJ KOPII Z TREŚCIĄ MATERIAŁU dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej	
Nazwa materiału	mapa zasadnicza
Identyfikator ewidencyjny materiału zasobu	2743.2017
Data wykonania kopii	2017-05-18
Imię, nazwisko i podpis osoby reprezentującej organ	z up. STAROSTY PODINSKI Łukasz Konarzewski

MAPA ZASADNICZA
SKALA 1:1011

Raster mapy aktualny na 2009 rok
Wykonana w Powiatowym Ośrodku Dokumentacji Geodezyjnej
i Kartograficznej w Tarnobrzegu

Województwo: śląskie
Powiat: tarnobrzeski
Jedn. ewid.: 241308_2 Tworóg
Obręb: 0001 Boruszowice

POUCZENIE O SKUTKACH WPISU DO REJESTRU ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

Wpis do rejestru zabytków nieruchomych pociąga za sobą skutki prawne wymienione w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j.: Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, ze zm.), w szczególności:

1. Właściciel lub posiadacz zabytku zobowiązany jest do opieki nad zabytkiem, która polega w szczególności na zapewnieniu warunków:
 - naukowego badania i dokumentowania zabytku
 - prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i prac budowlanych
 - zabezpieczenia i utrzymania zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie
 - korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
 - popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

(art. 5)

2. Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek. **(art. 9, ust. 1)**

3. Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. **(art. 13, ust. 1, 5)**

4. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza:

- dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku
- uzgodnionego z WKZ programu prac konserwatorskich, określającego zakres i sposób ich
- prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie
- uzgodnionego z WKZ programu zagospodarowania zabytku wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyekspozowania jego wartości.

(art. 25 ust. 1, pkt 1, 2, 3)

W celu spełnienia w/w wymogów WKZ udostępnia właścicielowi lub posiadaczowi nieodpłatnie posiadaną dokumentację i umożliwia dokonanie niezbędnych odpisów. **(art. 25 ust. 2)**

5. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy, a także oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku. **(art. 26, ust. 1)**

6. Na wniosek właściciela lub posiadacza Wojewódzki Konserwator Zabytków przedstawia zalecenia konserwatorskie określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i konserwacji oraz zakres dopuszczalnych zmian. **(art. 27)**

7. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami **(art. 5)** właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia WKZ o:

- uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku oraz zagrożeniu dla zabytku – niezwłocznie od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia lub zagrożenia;
- zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

(art. 28)

8. Organy ochrony zabytków, w czasie uzgodnionym z właścicielem, posiadaczem zabytku lub obiektu posiadającego cechy zabytku, mogą prowadzić badania w miejscu, w którym się ten obiekt znajduje **(art. 29 ust. 1)**. Za szkody wyrządzone w związku z badaniami, o których mowa w art. 29.1 i art. 30.1, przysługuje odszkodowanie na zasadach określonych w Kodeksie cywilnym. **(art. 29 ust. 3)**
9. Właściciel lub posiadacz zabytku nieruchomego lub nieruchomości o cechach zabytku obowiązany jest udostępnić ten zabytek bądź nieruchomość wykonawcy badań w celu ich przeprowadzenia. **(art. 30 ust. 1)**
10. Pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wymaga:
 - prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru,
 - wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku,
 - prowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych i archeologicznych
 - dokonywanie podziału,
 - przemieszczanie zabytku wpisanego do rejestru,
 - umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam, napisów
 - podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, w tym usuwanie drzew lub krzewów z nieruchomości, z wyjątkiem przypadków prowadzenia akcji ratowniczej przez jednostki ochrony przeciwpożarowej lub inne właściwe służby ustawowo powołane do niesienia pomocy osobom w stanie nagłego zagrożenia życia lub zdrowia**(art. 36 ust. 1)**
11. Wojewódzki Konserwator Zabytków może uzależnić wydanie pozwolenia na prace przy zabytku od przeprowadzenia, na koszt wnioskodawcy, niezbędnych badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych. Egzemplarz dokumentacji badań jest przekazywany nieodpłatnie dla WKZ. **(art. 36 ust. 4)**
12. Pozwolenia, o których mowa w art. 36.1, wydaje się na wniosek osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do korzystania z nieruchomości, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego. **(art. 36 ust. 5)**
13. Pozwolenie na prowadzenie badań konserwatorskich i architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru wydaje się również na wniosek osób fizycznych lub jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić te badania. **(art. 36 ust. 7)**
14. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna występująca z wnioskiem o pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru albo badań archeologicznych jest obowiązana zapewnić kierowanie tymi pracami oraz badaniami albo samodzielnie ich wykonywanie przez osoby spełniające odpowiednio wymagania, o których mowa w art. 37a ust. 1 i 2, art. 37b ust. 1 i 3, art. 37d ust. 1 albo art. 37e ust. 1 **(art. 36 ust. 1)**
15. Osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna występująca z wnioskiem o pozwolenie na prowadzenie robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru jest obowiązana zapewnić kierowanie tymi robotami oraz wykonywanie nadzoru inwestorskiego przez osoby spełniające wymagania, o których mowa w art. 37c. **(art. 36 ust. 2)**
16. Wojewódzki Konserwator Zabytków lub działający z jego upoważnienia pracownicy Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków prowadzą kontrolę przestrzegania i stosowania

przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi. Czynności kontrolne przeprowadza się w obecności kontrolowanej osoby lub kierownika jednostki bądź osoby przez niego upoważnionej, w terminie obustronnie uzgodnionym. Kontrolujący uprawniony jest do wstępu na teren nieruchomości, oceny stanu zachowania i zabezpieczenia zabytku, sprawdzenia zgodności wszelkich działań podejmowanych przy zabytkach wpisanych do rejestru oraz prowadzonych badań z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu i zatwierdzonej dokumentacją, żądania informacji i dokumentów mających związek z zakresem kontroli. **(art. 38)**

17. Z czynności kontrolnych sporządzany jest protokół, do którego osoba kontrolowana może wnieść umotywowane uwagi i zastrzeżenia. **(art. 39)**
18. Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje decyzję o wstrzymaniu prac lub badań zabytku wykonywanych bez jego pozwolenia lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu. **(art. 43)**
19. W przypadku wykonania prac bez pozwolenia lub w sposób niezgodny z zakresem i warunkami określonymi w pozwoleniu, Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje decyzję nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu, uporządkowanie terenu lub doprowadzenie zabytku do jak najlepszego stanu we wskazanym sposób i w określonym terminie. **(art. 45)**
20. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję nakazującą przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, jeżeli ich wykonanie jest niezbędne ze względu na zagrożenie zniszczeniem lub uszkodzeniem zabytku. **(art. 49)**
21. W przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, Starosta na wniosek WKZ, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. Przepisy o gospodarce nieruchomościami stosuje się odpowiednio. **(art. 50 ust. 3)**
22. Jeżeli nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, o którym mowa w ust. 3, zabytek nieruchomy może być na wniosek WKZ wywłaszczony przez Starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami. **(art. 50 ust. 4)**
23. Osoba fizyczna lub prawna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. **(art. 71 ust. 1)**
24. Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku. **(art. 73)** Generalne zasady udzielania dotacji określono w **art. 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80** cyt. ustawy.
25. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. **(art. 81)**
26. Sprawca niszczenia lub uszkodzenia zabytku podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. **(art. 108)**
27. Właściciel lub posiadacz zabytku, który nie zabezpieczył go w należyty sposób przed uszkodzeniem lub zniszczeniem podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. **(art. 110)**
28. Kto będąc właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków nie powiadomi WKZ o:
 - uszkodzeniu, zniszczeniu, kradzieży lub zagrożeniu dla zabytku - niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,

- zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku nie później niż w terminie miesiąca od ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości, podlega karze grzywny.

(art. 113)

29. Kto uniemożliwia lub utrudnia dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy, podlega karze grzywny. **(art. 114)**
30. Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia prowadzi prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru lub roboty budowlane w jego otoczeniu albo badania archeologiczne, podlega karze grzywny. **(art. 117)**
31. Kto bez pozwolenia umieszcza na zabytku wpisanym do rejestru: urządzenie techniczne, tablicę reklamową lub urządzenie reklamowe w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, lub napis, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny. **(art. 118)**
32. Kto nie wykonuje zaleceń pokontrolnych wydanych przez WKZ, podlega karze grzywny. **(art. 119)**

UWAGA:

Skutki prawne w zakresie uprawnień i obowiązków wynikających z wpisania obiektu do rejestru zabytków określone są również przepisami następujących ustaw:

1. ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t. j. Dz. U. 2017 r., poz. 912, ze zm.)
2. ustawa z dnia 28 lipca 1983 r. o podatkach od spadków i darowizn (t. j. Dz. U. 2017, poz. 833, ze zm.)
3. ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (t. j. Dz. U. 2016, poz. 617, ze zm.)
4. ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t. j. Dz. U. 2016 r., poz. 716, ze zm.)
5. ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t. j. Dz. U. 2017 r., poz. 788, ze zm.)
6. ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. 2016, poz. 2134, ze zm.)
7. ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. 2017, poz. 1332, ze zm.)
8. ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t. j. Dz. U. 2016, poz. 1161, ze zm.)
9. ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. 2016, poz. 2147, ze zm.)
10. ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. 2017, poz. 519, ze zm.)